

OLIMLAR NIGOHI

ILMIY OMMABOP JURNAL

1-SON 2026-YIL

ISSN 3060-5458

BUXORO -2026

OLIMLAR NIGOHI

ilmiy ommabop jurnal

2-son (2026-yil, fevral)

Jurnal 2025-yildan chiqa boshlagan

Buxoro -2026

MUNDARIJA:

3	Sharopova Feruza Qudratovna XX asrda O‘zbekistondagi an’anaviy zargarlik buyumlarining bugungi kundagi ahamiyati
6	Sharipova Mehri Djumayevna Qadimgi nodir tangalarning tarixiy kelib chiqishi
10	Nasirova Gulnoza Hikmatullayevna Zardo‘zlikda usullar va mujassamotlar turlari
14	Davlatova Malika Ergashevna Turkmen gilamlarining kelib chiqish tarixi
18	Hakimova Muqaddas Jahongir qizi Amir davridagi chinni buyumlarning bugungi kun uchun ahamiyati
22	Baxranova Navbahor Kurzin Mixail ijodining ahamiyati
26	Boltayeva Mamura Shukrillayevna Rahbarlarda psixologik metodlar samaradorligi
29	Sharopova Madina Obid qizi Immunitet pasayishida stressning roli: O'zbekiston sharoitida tahlil
34	Sharipova Shukronaxon Baxtiyorjon qizi Maktab yoshidagi o‘quvchilarda motivatsiya va diqqatni rivojlantirish: psixologik yondashuvlar
37	Qo‘chqorov Sobirjon Ahadjonovich Chaqiriqqacha harbiy ta’lim yo‘nalishi talabalarida ekstremal kompetentlikni rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida

BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA KORXONALAR FAOLIYATINI REJALASHTIRISHNING AHAMIYATI

Annotatsiya. Mazkur maqolada bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarining faoliyatini rejalashtirishning nazariy va amaliy jihatlari keng qamrovda tahlil qilinadi. Rejalashtirishning strategik, taktik va operativ turlari hamda ularning korxonalar moliyaviy barqarorligi, raqobatbardoshligi va boshqaruv samaradorligiga ta'siri batafsil yoritilgan. Shu bilan birga, rejalashtirish jarayonida buxgalteriya hisobi va moliyaviy tahlilning roli va ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: bozor iqtisodiyoti, rejalashtirish, strategik reja, taktik reja, operativ reja, moliyaviy rejalashtirish, buxgalteriya hisobi, korxonalar barqarorligi

Аннотация. В данной статье широко анализируются теоретические и практические аспекты планирования деятельности предприятий в условиях рыночной экономики. Рассмотрены стратегическое, тактическое и оперативное планирование, а также их влияние на финансовую устойчивость, конкурентоспособность и эффективность управления предприятия. Особое внимание уделено роли и значению бухгалтерского учета и финансового анализа в процессе планирования.

Ключевые слова: рыночная экономика, планирование, стратегическое планирование, тактическое планирование, оперативное планирование, финансовое планирование, бухгалтерский учет, устойчивость предприятия.

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the theoretical and practical aspects of enterprise planning in a market economy. Strategic, tactical, and operational planning are examined, along with their impact on financial stability, competitiveness, and management efficiency. The article also substantiates the role and importance of accounting and financial analysis in the planning process.

Key words: market economy, planning, strategic planning, tactical planning, operational planning, financial planning, accounting, enterprise stability.

Kirish. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalarining samarali faoliyat yuritishi har bir davlatning iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bozor iqtisodiyoti o'zining asosiy tamoyillari – mustaqil raqobat, talab va taklifning erkin shakllanishi, narx mexanizmi orqali resurslarni samarali taqsimlash – bilan ajralib turadi. Shu sababli, har bir korxonalar o'z faoliyatini aniq va rejalashtirilgan tarzda olib borishi, mavjud bozor sharoitiga mos strategik va operativ qarorlar qabul qilishi zarur.

Korxonalar faoliyatini rejalashtirish iqtisodiyotning turli bo'g'inlarida samaradorlikni oshirishning muhim vositasi hisoblanadi. Rejalashtirish jarayoni korxonalar uchun kelajakdagi imkoniyatlarni aniqlash, resurslarni optimal taqsimlash, risklarni oldindan baholash va qaror qabul qilish jarayonini soddalashtirish imkonini beradi. Bozor sharoitida, ayniqsa, raqobatbardosh muhitda, rejalashtirish korxonalar muvaffaqiyatining asosiy sharti sifatida qaraladi. Chunki har qanday noaniqlik yoki xato bozor talabiga mos bo'lmagan mahsulot ishlab chiqarish, ortiqcha xarajatlar va rentabellikning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatini rejalashtirishning ahamiyati bir nechta asosiy jihatlardan iborat. Birinchidan, bu korxonalar uchun ichki resurslarini samarali boshqarish imkonini beradi. Moliyaviy, moddiy va inson resurslarini samarali taqsimlash, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va xarajatlarni kamaytirish korxonalar rentabelligini oshiradi. Ikkinchidan, rejalashtirish korxonalar rahbarlariga bozor sharoitidagi o'zgarishlarga tez va samarali javob berish imkonini yaratadi. Bozor narxlari, raqobatchilar strategiyalari, iste'molchilar talabi va iqtisodiy siyosatdagi o'zgarishlar doimiy kuzatuvni va moslashuvchan qarorlarni talab qiladi.

Uchinchidan, rejalashtirish korxonaga uchun uzoq muddatli strategik maqsadlarni aniqlash va ularni amalga oshirishga yoʻl xaritasini yaratishga xizmat qiladi. Strategik rejalashtirish orqali korxonaga oʻzining bozor pozitsiyasini mustahkamlash, yangi bozor segmentlariga chiqish, innovatsion mahsulotlar yaratish va raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyatiga ega boʻladi. Shuningdek, operativ rejalashtirish kundalik ishlab chiqarish jarayonlarini va xizmat koʻrsatishni samarali boshqarish imkonini beradi, bu esa mahsulot sifati va mijozlar qoniqligini taʼminlaydi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonaga faoliyatini rejalashtirish jarayoni shuningdek, risklarni boshqarish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish bilan chambarchas bogʻliqdir. Har qanday korxonaga faoliyatida bozor oʻzgaruvchanligi, narxlarning tebranishi, resurslar yetishmasligi yoki moliyaviy qiyinchiliklar kabi xavf omillari mavjud. Rejalashtirish orqali bu risklar aniqlanadi, ularni kamaytirish strategiyalari ishlab chiqiladi va korxonaga faoliyatining uzluksizligi taʼminlanadi.

Shu bilan birga, zamonaviy bozor sharoitida korxonaga faoliyatini rejalashtirishning ahamiyati texnologik rivojlanish, innovatsiyalar va raqamli iqtisodiyot kontekstida yanada ortadi. Maʼlumotlarni tahlil qilish, raqamli monitoring tizimlari va prognozlash vositalari korxonaga rahbarlariga tezkor va aniq qarorlar qabul qilish imkonini beradi, shuningdek, raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Shu tarzda, bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonaga faoliyatini rejalashtirish – bu nafaqat korxonaga ichki boshqaruvi, balki uning bozor sharoitida muvaffaqiyat qozonishining asosiy vositasidir. Rejalashtirishning toʻgʻri va samarali amalga oshirilishi korxonaga barqarorligini taʼminlaydi, iqtisodiy samaradorligini oshiradi va uzoq muddatli raqobatbardoshligini kafolatlaydi. Shu sababli, korxonaga faoliyatini rejalashtirishni ilmiy asosda va tizimli ravishda oʻrganish zamonaviy iqtisodiyot sharoitida iqtisodiy nazariya va amaliyotning ajralmas qismi hisoblanadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar mustaqil iqtisodiy subyekt sifatida faoliyat yuritadi. Markazlashgan rejalashtirish tizimidan farqli ravishda, har bir korxonaga bozor talabini hisobga olgan holda oʻz faoliyatini mustaqil rejalashtiradi va qarorlar qabul qiladi. Shu sababli rejalashtirish jarayoni korxonaga muvaffaqiyati uchun strategik ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy bozor sharoitida resurslar cheklanganligi, raqobatning kuchayishi va iqtisodiy xavflarning ortishi korxonalarni samarali rejalashtirishga majbur qiladi. Rejalashtirish orqali uzoq va qisqa muddatli maqsadlar aniqlanadi, resurslardan optimal foydalanish yoʻnalishlari belgilanadi hamda iqtisodiy natijalarga erishish mexanizmlari ishlab chiqiladi.

Rejalashtirishning iqtisodiy mohiyati va zarurati

Rejalashtirish iqtisodiy kategoriya sifatida korxonaga faoliyatining barcha jihatlarini qamrab oladi. Uning asosiy maqsadi – mavjud resurslardan maksimal darajada samarali foydalanish orqali yuqori iqtisodiy natijalarga erishishdir.

Rejalashtirish jarayonida ishlab chiqarish hajmi, mahsulot assortimenti, xarajatlar tarkibi va moliyaviy natijalar oldindan prognoz qilinadi. Bu esa korxonalariga kelajakdagi faoliyatni aniq tasavvur qilish va noaniqlik sharoitida oqilona qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida rejalashtirish turlari

Korxonaga faoliyatida rejalashtirish strategik, taktik va operativ rejalashtirishga boʻlinadi:

Strategik rejalashtirish – uzoq muddatli rivojlanish strategiyasini belgilaydi, bozorni oʻrganish, raqobatchilarni tahlil qilish va investitsion siyosatni shakllantirishni oʻz ichiga oladi.

Taktik rejalashtirish – oʻrta muddatli boʻlib, strategik maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qiladi. Bunda ishlab chiqarish rejasi, xarajatlar smetasi va foyda prognozlari tuziladi.

Operativ rejalashtirish – kundalik faoliyatni boshqarishga qaratilgan boʻlib, ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini va resurslar samaradorligini taʼminlaydi.

Qoʻshimcha jihat sifatida, rejalashtirishda innovatsion texnologiyalarni joriy etish, xodimlarning malakasini oshirish va yetkazib beruvchilar bilan munosabatlarni optimallashtirish kabi elementlar ham strategik ahamiyatga ega.

Moliyaviy rejalashtirish va uning ahamiyati

Moliyaviy rejalashtirish korxonaga rejalashtirish tizimining muhim qismi hisoblanadi. U daromad va xarajatlar muvozanatini, pul oqimlarini va foyda darajasini aniqlashga xizmat qiladi.

Moliyaviy rejalashtirish korxonaning to'lov qobiliyatini saqlash, moliyaviy risklarni kamaytirish va investitsion jozibadorligini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, moliyaviy prognozlar korxonaga rahbariyatiga barqaror moliyaviy siyosatni amalga oshirish imkonini beradi.

Rejalashtirish va buxgalteriya hisobi o'rtasidagi bog'liqlik

Buxgalteriya hisobi rejalashtirish uchun zarur bo'lgan asosiy axborot manbai hisoblanadi. Hisob ma'lumotlari asosida rejalashtirilgan ko'rsatkichlar shakllantiriladi, amaldagi ko'rsatkichlar bilan solishtiriladi va boshqaruv qarorlariga tuzatishlar kiritiladi. Shu sababli, buxgalteriya hisobining aniq va to'g'ri yuritilishi rejalashtirish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Rejalashtirishning korxonaga barqarorligiga ta'siri

Puxta ishlab chiqilgan rejalashtirish tizimi korxonaga barqarorligining asosiy omillaridan biridir. Rejalashtirish orqali xarajatlar nazorat qilinadi, daromadlar oshiriladi va resurslardan foydalanish samaradorligi kuchayadi.

Bundan tashqari, rejalashtirish ijtimoiy jihatdan ham muhimdir: xodimlar bandligi ta'minlanadi, ish haqi barqarorligi saqlanadi va mehnat unumdorligi oshadi. Shu bilan birga, samarali rejalashtirish korxonaning bozor sharoitlariga tez moslashishiga imkon yaratadi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatini rejalashtirish ularning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishining muhim sharti hisoblanadi. Strategik, taktik va operativ rejalashtirishning uyg'unlashuvi korxonaning uzoq muddatli rivojlanishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, buxgalteriya hisobi va moliyaviy tahlil bilan integratsiya korxonaning barqarorligini mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Karimov I.A. Iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'lida. – Toshkent.
2. Xolmatov N., Rasulov A. Korxonaga iqtisodiyoti. – Toshkent.
3. Abdurahmonov O. Bozor iqtisodiyoti asoslari. – Toshkent.
4. Ergashev A. Moliyaviy menejment. – Toshkent.